

СТАНОВИЩЕ

относно докторската дисертация на Александра Арабаджиева

на тема

*Социална онтология и свобода (Критическата философия на историята на
Корнелиус Касториадис)*

Като цяло, дисертацията на Александра Арабаджиева покрива академичните стандарти за придобиване на образователната и научна степен „доктор по философия“. Предметът на изследване (философско-историческата концепция на Корнелиус Касториадис и, по-конкретно, неговата теория за колективната автономия като същина на демокрацията) е ясно дефиниран, подходът (историко-философско проучване) – също. Списъкът с използвана и цитирана литература напълно задоволява в количествено отношение и само до известна степен – в качествено; макар и да е асимилирано от авторката, отсъствието на заглавия на френски – езика, на който основно публикува зрелият и късен Касториадис – бие на очи и поражда известни съмнения относно нейната подготвеност да изследва творчеството именно на този мислител. Въпреки това, заслужава адмирации волята ѝ да допринесе за запълването на една съществена празнина в българската историко-философска книжнина. Имам предвид недостига на монографии върху идеите на значими съвременни радикални мислители, белязани от гръцкия социално-политически контекст в навечерието и непосредствено след края на Втората световна война. Казвам „недостиг“, а не „липса“, единствено благодарение на посветената на Костас Акселос книга на Сотирис Теохаридис *Философия и варвари*. За съжаление, това заглавие също не фигурира в библиографията към дисертацията на Александра Арабаджиева.

Така или иначе, според мен, основното достойнство на нейния текст е полагането на анализа на понятието за автономия у Корнелиус Касториадис в широк биографичен, социално-политически и историко-философски контекст. В този смисъл, нейното изследване е отговор на силно и мащабно предизвикателство. Но

както обикновено се случва с автентичните научни изследвания, и тук силата и мащабът на предизвикателството са породили както ценни находки (например, отчетливо артикулирания усет за актуалността на автономизма на Касториадис с оглед на преодоляването на идейната криза, в която е изпаднала днес радикалната общественно-политическа мисъл), така и съществени слабости.

На първо място бих отбелязал произтичащия от неизвършеното, а абсолютно необходимо в случая, проучване на френскоезичната литература върху Касториадис отказ на авторката да опровергае по убедителен начин повърхностното, според нея, схващане на някои коментатори, че в късното си творчество той отдава приоритет на по-общи философски (най-вече онтологични) въпроси, за сметка на размишленията върху актуални политически проблеми, защото „се е поласкал от внезапното внимание на интелектуалните кръгове във Франция и се е увлякъл по модерни във френските научни среди по онова време въпроси и проблеми [...]“ (с.85). Ако бях на нейно място, щях да потърся причините за този важен обрат в отколешния (датиращ от епохата на Просвещението) и траен, а не просто моден, интерес на френската – и не само – радикална мисъл към проблемите на въображението и творчеството като ключ към решаването на сложната, блестящо формулирана от Сартр, задача за намирането на пресечна точка между индивидуална авантюра и историческа събитийност. За надеждно помагало в тази насока би могла да послужи наскоро публикуваната книга на Никола Поарие *Творчество и институция. Политическата онтология на Корнелиус Касториадис* (Nicolas Poirier, *Création et institution. L'ontologie politique de Cornelius Castoriadis*, Paris, Payot, 2011). Но дори и да не разполага с помагала и с необходимата за обоснована критика на дадено повърхностно схващане ерудиция, един докторант не би трябвало да се задоволява с „аргументи“ от типа „Еди-кой си – в случая Касториадис – е толкова самобитен, че е погрешно да го разглеждаме в контекста на която и да било традиция“ или „Еди-какво си – в случая интереса на Касториадис към философските дискусии във Франция през 70-те и 80-те години – е толкова очевидно, че не следва да се подлага на коментар“.

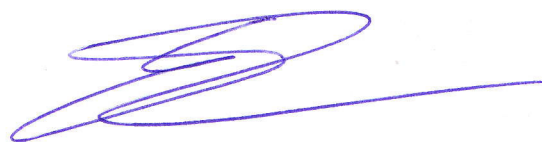
На второ място, в частта, обсъждаща историята и политическите залози на философския въпрос за отношението между свобода и детерминизъм, има двама големи отсъстващи – Спиноза и Сартр. Още повече, че метафизиката на първия е незаобиколим ключ към разбирането на често цитирания в хода на изложението Алтюсер, а творчеството на втория е непренебрежим елемент от идейния контекст, в който се разгръща мисълта на Касториадис – най-вече с оглед на проблема за праксиса. Хубаво е, че в библиографията са включени издания на английски на *Богословско-политическия трактат* на Спиноза и на *Критика на диалектическия разум* на Сартр, но това ми се струва недостатъчно, имайки предвид академичното ниво, спрямо което следва да се преценяват достойнствата и недостатъците на текста.

На трето място, щях да бъда далеч по-удовлетворен от работата на Александра Арабаджиева, ако тя се беше поне малко усъмнила в епистемологичните основания на Касториадис да „подлага точните науки на всестранна критика заради тяхната подмяна на парадигми, сляпо приемане на догми и аксиоми и лишаност от обективна саморефлексия“ (с.63). Давам си сметка, че става въпрос за една широко споделена в хуманитарните среди от епохата на триумфиращия постмодернизъм нагласа спрямо естественауочното познание, но е добре да си даваме сметка и за това, че тази нагласа, както обосновано демонстрираха през последните двайсетина години не един и двама учени, не почива на никакъв (или почти никакъв) материален опит и възпроизвежда твърде рудиментарни представи за наука.

И, последно, критиката на икономическия рационализъм, такава каквато я прави Касториадис, също подлежи на поставяне под въпрос. Адекватна на неговата епоха, тя ми изглежда неадекватна в наши дни, когато зад привидната рационалност на неолибералната икономическа парадигма все по-ясно изпъква ирационалният, квазимитологичен характер на обосноваващите я идеи и език. С други думи, така необходимото за оцеляването на планетата и човешката цивилизация излизане от тази парадигма изисква не толкова критика на икономическия рационализъм, колкото разрушаване на икономическата митология с чисто рационални средства, в това число и с предоставените ни от Маркс в неговата критика на политическата

икономия. Тази забележка, разбира се, се отнася само косвено към текста на Александра Арабаджиева и, съответно, може изобщо да не бъде взета под внимание. Същото важи и за предходната.

Колкото до останалите, те могат да се окажат полезни при положение, че Александра Арабаджиева реши да преработи дисертацията си в книга – нещо, което лично аз бих приветствал. Иначе, дори в настоящия си вид, текстът – повтарям – е напълно защитим.

Доц. д-р Емил Григоров

Колеж „Франсоа-Ксавие-Гарно“, университет „Лавал“,

Квебек, Канада